

ODLOŽENÁ DAŇ Z PŘÍJMŮ V ÚČETNICTVÍ BANK A VLIV JEJÍHO ZACHYCENÍ NA EFEKTIVNÍ SAZBU DANĚ Z PŘÍJMŮ

DEFERRED TAX IN THE BANKS' ACCOUNTING AND ITS IMPACT ON THE EFFECTIVE INCOME TAX RATE

Hana Bohušová – Vlasta Kašparovská

Abstrakt

Deferred tax is an accounting category, which is connected with the whole accounting system. It is an instrument for the accrual principle application. There are analysed reasons, which are a cause of a deferred tax in banks in this contribution. The influence of a deferred tax recording in a relation to the profit and to the effective income tax rate in a bank.

Key words

deferred tax, banks' accounting, effective income tax rate

ÚVOD

Pro všechny banky vyplývá ze zákona 563/1991Sb., o účetnictví povinnost účtovat o odložené dani z příjmů. Současný postup pro vyčíslení a zachycení odložené daně z příjmů vyplývá z vyhlášky č. 501/2002Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o účetnictví, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi a z Českých účetních standardů pro účetní jednotky, které účtují podle vyhlášky č.501/2002 Sb.(České účetní standardy pro finanční instituce) je plně kompatibilní s metodickými postupy, které upravují mezinárodní účetní standardy, konkrétně IAS 12 – Daně ze zisku. Význam jejího účtování spočívá zejména ve vykazání disponibilního výsledku hospodaření v účetnictví bank v podobě, která odpovídá ekonomické realitě a ne pouze daňovým zákonům.

CÍL

Cíl příspěvku je možno rozdělit do dvou dílčích cílů. V teoretické oblasti je cílem vymezení účetní kategorie odložená daň a jejího významu v účetnictví bank, analýza jednotlivých titulů, které vedou ke vzniku odložené daně, metodický postup pro její vyčíslení a případné účetní zachycení. V praktické oblasti je cílem příspěvku analýza zachycení odložené daně v souboru bank a posouzení následného dopadu zaúčtování odložené daně na efektivní sazbu daně z příjmů.

MATERIÁL A METODIKA

Analýza je prováděna na souboru empirických dat z pěti bank zvolených náhodným výběrem, které sestavují účetní závěrku podle Českých účetních standardů pro banky. Zkoumaným účetním obdobím byl rok 2003, neboť data za účetní období 2004 nebyla v době zpracování příspěvku od všech sledovaných účetních jednotek k dispozici.

V průběhu analýzy byla zkoumána struktura titulů, které vedou k účtování o odložené dani v bankách. Hlavním cílem příspěvku bylo zhodnotit vliv zaúčtování odložené daně z příjmu ve zkoumaných účetních jednotkách na efektivní sazbu daně z příjmů.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Odložená daň z příjmů je v účetnictví považována za jeden z nástrojů pro uplatnění zásady opatrnosti, akruálního principu i dalších účetních zásad. Existence odložené daně je způsobena vznikem dočasných rozdílů mezi čistou účetním hodnotou aktiv a pasív

vykazovanou v rozvaze, tedy jejich sníženou o korekce (oprávky, opravné položky) a jejich daňovou základnou vykazovanou pro účely určení daně z příjmů. Pod pojmem daňová základna aktiva je pro tyto účely chápána jejich hodnota uplatnitelná v budoucnosti pro daňové účely. Podle Jílka, Svobodové (2005) je představována částkou, kterou si bude moci účetní jednotka (banka) odečíst od zdanitelného ekonomického užítku, který získá, když z něho uhradí účetní hodnotu aktiva. Za ekonomický užitek z aktiva lze považovat příjmy dosažené z aktiva, které buď ovlivní daňový základ nebo ne. Pokud ekonomické užítky neovlivňují základ daně, potom se daňová základna aktiva rovná jeho účetní hodnotě. Daňová základna závazku je částka přiřaditelná závazku pro daňové účely. Je představována hodnotou, kterou si bude moci účetní jednotka v budoucnosti odečíst pro daňové účely.

Uvedené rozdíly jsou zapříčiněny rozdílnými účetními a daňovými pravidly, rozdílnou filozofií uplatňovanou v systému účetnictví a v daních z příjmů a existují prakticky v každém státě. Z uvedeného vyplývá, že daň z příjmů přiznaná za příslušné období se nevztahuje pouze k výsledku hospodaření vykázanému za příslušné období v účetnictví.

V současné právní úpravě účetnictví bank je postup vyčíslení a zachycení odložené daně z příjmů založen na závazkové metodě a rozvahovém přístupu, tedy shodně jako v účetnictví podnikatelů. Podstata závazkové metody tkví v postupu, kdy odložená daň ve vztahu k vykázanému výsledku hospodaření bude uplatněna v pozdějším období, proto je pro její výpočet použita sazba daně z příjmů, která bude platná v období, kdy dojde k jejímu uplatnění (daňová pohledávka, daňový závazek). Rozvahový přístup spočívá ve vykázaní dočasných rozdílů mezi čistou účetní hodnotou a daňovou základnou všech rozvahových položek.

Je vhodné rozdělení dočasných rozdílů na rozdíly v oblasti aktiv a rozdíly v oblasti pasiv.

Velmi významnou skupinu dočasných rozdílů v oblasti aktiv představují v bankách opravné položky k pohledávkám z titulu poskytnutých úvěrů. Jejich podstata vyplývá z rozdílného přístupu k tvorbě opravných položek pro účely stanovení daňového základu podle zákona č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, ve znění pozdějších předpisů a pro účely stanovení účetního výsledku hospodaření banky podle opatření ČNB č.9 ze dne 6. 11. 2002 ve znění pozdějších předpisů, případně opravných položek tvořených v souladu s vnitřní směrnici banky.

Dočasné rozdíly v oblasti aktiv banky mohou vznikat rovněž z titulu přecenění aktiv na reálnou hodnotu, poněvadž v okamžiku přecenění není daňová základna aktiv ovlivněna.

V oblasti aktiv lze považovat za důležitý dočasný rozdíl, který vzniká v důsledku odlišného postupu při uplatňování odpisů z hlediska účetního (v souladu s odpisovým plánem v účetní jednotce) a daňových odpisů v souladu se zákonem o daních z příjmů.

V případě, že tržní hodnota dlouhodobého majetku je nižší než účetní zůstatková cena dlouhodobého majetku, tvoří účetní jednotky opravné položky k dlouhodobému majetku. Výše opravné položky nemá vliv na výši daňové základny aktiv.

Pohledávky z obchodního styku nepředstavují v účetnictví bank významnou položku, ale i v takovém případě může docházet ke vzniku dočasných rozdílů. K neuhrazeným pohledávkám z obchodního styku, u kterých není pravděpodobné, že účetní jednotka inkasuje jejich plnou výši, lze v souladu se zásadou opatrnosti tvořit účetní opravné položky. Za předpokladu, že se účetní opravná položka stane v budoucnu opravnou položkou k pohledávkám tvořenou v souladu se zákonem, lze tento rozdíl považovat za dočasný.

U pohledávek z titulu nároku na úhradu smluvních úroků z prodlení a smluvních sankcí vzniká dočasný rozdíl z důvodu odlišných pravidel pro vymezení okamžiků vzniku nákladů a výdajů pro daňové účely. Ke snížení základu daně z příjmů dochází až v okamžiku jejich úhrady.

Nejdůležitější skupinu dočasných rozdílů v oblasti pasiv u bank představují rozdíly z titulu tvorby daňově neuznatelných rezerv. Jedná se o rezervy na poskytnuté bankovní

záruky za úvěry poskytnuté bankami nad zákonem stanovenou hranici a další rezervy, jejichž tvorba vyplývá z vnitrobankovní směrnice. Tvorba uvedených rezerv není podle zákona o daních z příjmů výdajem snižujícím základ daně z příjmů, ale skutečně vynaložené náklady na tituly, na které byly vytvořeny rezervy již jsou daňově uznatelným nákladem, vzniká tedy i v tomto případě rozdíl dočasného charakteru.

Závazek z titulu nezaplaceného pojistného na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění představuje položku, u které v účetnictví bank může docházet ke vzniku dočasných rozdílů poměrně zřídka. U části závazku, která vznikla z titulu pojištění hrazeného zaměstnavatelem, dočasný rozdíl vychází z neuznání nákladů spojených s pojistným, které nebylo uhrazeno nejpozději do konce měsíce následujícího po uplynutí zdaňovacího období daňovým výdajem. Daňově uznatelných výdajem se stává až v okamžiku zaplacení.

V případě pojistného na sociální zabezpečení a zdravotního pojištění sraženého zaměstnavatelem zaměstnancům je rovněž o neuhrazenou částku zvýšen základ daně z příjmů a vzniká tak dočasný rozdíl.

O daních z nemovitostí, z převodu nemovitostí a ostatních daních, které jsou výdajem snižujícím základ daně z příjmů je účtováno na vrub nákladů, výdajem snižujícím základ daně z příjmů se však stávají až v okamžiku jejich zaplacení, dochází tak i v tomto případě ke vzniku dočasných rozdílů.

V oblasti závazků z titulu smluvních úroků z prodlení a smluvních sankcí vzniká dočasný rozdíl mezi účetní hodnotou a daňovou základnou z důvodu, že daňově uznatelnými náklady se stávají až v okamžiku jejich uhrazení.

Dalším důvodem pro vznik dočasných rozdílů je možnost odečíst daňovou ztrátu předchozích let od základu daně z příjmu. Účetní jednotka má tedy možnost snížit základ daně o částky, které nejsou zachyceny v účetnictví. V tomto případě však musí racionálně účetní jednotka uvažovat, zda v budoucnu dosáhne takových základů daně z příjmu, že daňová ztráta bude moci být uplatněna v plné výši. Pokud tomu tak není, o odložené daňové pohledávce neuvažuje nebo neuvažuje o její plné výši.

V případě aktiv se dočasné rozdíly vyjádří jako rozdíl mezi účetní hodnotou aktiv a jejich daňovou základnou. U pasiv se postupuje naopak, tedy dočasné rozdíly se vyjádří jako rozdíl mezi daňovou základnou pasiv a jejich účetní hodnotou.

Dočasné rozdíly jsou přepočítány sazbou daně z příjmů, o které se předpokládá, že bude platná v období, kdy dojde k uplatnění příslušného rozdílu. Celková suma přepočítaných rozdílů představuje odložený daňový závazek, tedy částku daně z příjmů k úhradě v budoucích obdobích nebo odloženou daňovou pohledávku, tedy částku daně z příjmů, která bude nárokována v budoucích obdobích. O odloženém daňovém závazku účtuje účetní jednotka (banka) vždy. O odložené daňové pohledávce účtuje v souladu se zásadou opatrnosti, je-li vysoce pravděpodobné, že základu daně, vůči kterému bude možné uplatnit rozdíly, bude dosaženo.

Pro zachycení odložené daně z příjmů je v účetnictví bank v oblasti nákladů určen účet Daň z příjmů – odložená v účtové skupině 68 se souvztažným zápisem na účtu Odložená daňová pohledávka a závazek v účtové skupině 34, a to při prvním účtování o odložené dani. V následujících obdobích je již účtováno pouze o změně stavu odložené daně.

Zachycením odložené daně z příjmů v účetnictví bank by mělo dojít k přiblížení efektivní sazby daně z příjmů sazbě skutečné. Efektivní sazba daně z příjmů vyjadřuje podíl celkových daňových nákladů na zisku před zdaněním (Jílek, Svobodová, 2005). Pokud by nedošlo k zachycení odložené daně z příjmů, byl by účetní disponibilní výsledek hospodaření ovlivněn pouze daňovým nákladem ve vazbě na daňové předpisy. V případě zaúčtování odložené daně je disponibilní výsledek hospodaření vykázan v souladu s akruálním principem a odpovídá ekonomické realitě.

Tabulka 1 Struktura odložené daně v souboru bank

Titul	01	02	03	04	05
Opravné položky k úvěrům	57 %		71 %	6 %	14 %
Opravné položky k majetku				16 %	43 %
Ostatní rezervy				17 %	42 %
ZC DHM	42 %	4 %	20 %	2 %	1 %
Daňová ztráta minulých let	1 %	93 %			
Úroky z prodlení				2 %	
Přecenění reálnou hodnotou				53 %	
Ostatní		3 %	9 %	5 %	

Z tabulky č. 1 vyplývá, že struktura odložené daně z příjmů je poměrně odlišná v jednotlivých bankách. Je to na rozdíl od struktury odložené daně zachycené v účetnictví podnikatelů, kde na základě průzkumu (Bohušová, Svoboda, 2005) je struktura odložené daně přibližně stejná a rozhodující podíl tvoří rozdíl mezi účetní a daňovou zůstatkovou cenou dlouhodobého majetku (v průměru 67 %) a opravné položky k majetku (průměrný podíl 11%). V účetnictví bank tato položka představuje výrazně menší podíl na celkové struktuře odložené daně z příjmů (podíl v rozmezí od 1 % u účetní jednotky 05 do 42 % u účetní jednotky 01). Podobně je tomu i v případě opravných položek k majetku, jedinou výjimku představuje účetní jednotka 05, která vytváří velmi vysoké opravné položky k majetku, jejich tvorba představuje 43 % na celkové struktuře odložené daně z příjmů.

Ve struktuře odložené daně v účetnictví bank hraje podstatnou roli položka opravné položky k pohledávkám, které tvoří banky ke klasifikovaným úvěrům v souladu s opatřením ČNB č.9 ze 6.listopadu 2002 a jejichž tvorba není nákladem snižujícím základ daně z příjmů. V účetní jednotce 03 představují 71 % z celkové struktury odložené daně z příjmů, zatímco účetní jednotka 02 uvedené opravné položky ke klasifikovaným úvěrům vůbec netvoří, což však vyplývá z jejího rozhodujícího předmětu činnosti, kterým je pouze vedení účtů klientům a elektronické bankovníctví. Další položkou ve struktuře odložené daně z příjmů v bankách je dočasný rozdíl mezi čistou účetní hodnotou aktiv a jejich daňovou základnou při jejich přecenění na reálnou hodnotu (v účetní jednotce 04 představuje tento rozdíl 53 % podíl na celkové struktuře odložené daně).

Odložená daňová pohledávka či závazek z titulu úroků z prodlení vzniklých z titulu dodavatelskooběratelských vztahů představují naprosto nevýznamnou položku ve struktuře odložené daně z příjmů v bankách.

Tabulka 2 Efektivní sazby daně z příjmů

Ukazatel	01	02	03	04	05
Efektivní sazba daně z příjmů	28,83	*	*	30,20	29,08
Efektivní sazba bez odl. Daně	22,90	*	*	27,29	25,50

Zdroj: vlastní propočty

Z tabulky č.2 jednoznačně vyplývá, že ve zkoumaném souboru bank vede zaúčtování odložené daně z příjmů k přiblížení efektivní sazby daně z příjmů sazbě reálné. Analýza byla provedena za účetní období 2003, kdy byla reálná sazba daně z příjmů 31 %. Účetní jednotka 02 vykázala jako výsledek hospodaření ve sledovaném období ztrátu a účetní jednotka 03 nepředpokládá dosažení takových základů daně z příjmů, vůči kterým by mohla být odložená daňová pohledávka uplatněna, proto o odložené daňové pohledávce neúčtuje.

ZÁVĚR

Účetní jednotky (banky) vykazují odloženou daň v rozvaze odděleně od ostatních pohledávek a závazků, ve výkazu zisku a ztráty je odložená daň součástí daňových nákladů nebo výnosů. V příloze k účetní závěrce je podrobně vysvětlena struktura odložené daně.

Analýza odložené daně z příjmů ve skupině bank prokázala, že její zachycení v účetnictví vede k přiblížení efektivní sazby daně z příjmů sazbě reálné.

Ve srovnání se souborem podniků, u kterých byl rovněž zkoumán vliv zaúčtování odložené daně z příjmů na efektivní sazbu daně z příjmů (Svoboda, Bohušová 2005), lze konstatovat, že ve zkoumaném souboru bank dochází k podstatnějším ovlivněním efektivní sazby daně z příjmů. Důvod spatřujeme zejména v rozdílné struktuře aktiv. Dominantní podíl v bankovním portfoliu tvoří úvěrové pohledávky (40-50%), u kterých jsou podstatné rozdíly v uplatnění opravných položek pro účely zjištění základu daně z příjmů a výsledku hospodaření.

Souhrn

Odložená daň z příjmů je účetní kategorie, která prolíná celým systémem účetnictví. Je nástrojem pro uplatnění aktuálního principu i dalších účetních zásad. V příspěvku jsou analyzovány možné důvody, které vedou k jejímu vzniku v bankách. Cílem je poukázat na význam zachycení odložené daně z příjmů ve vztahu k vykázanému disponibilnímu výsledku hospodaření a efektivní sazbě daně z příjmů v bance.

Klíčová slova

odložená daň z příjmů, účetnictví bank, efektivní sazba daně z příjmů

Příspěvek byl zpracován v rámci Výzkumného záměru PEF MZLU MSM 6215648904 Česká ekonomika v procesech integrace a globalizace a vývoj agrárního sektoru a sektoru služeb v nových podmínkách integrovaného evropského trhu jako součást řešení tématického směru 02.

LITERATURA

1. BOHUŠOVÁ, H., SVOBODA, P.: Analýza odložené daně z příjmů a její vliv na ukazatele charakterizující ekonomickou výkonnost podniku. Acta Universitatis, MZLU Brno 2005. V tisku.
2. JÍLEK, J., SVOBODOVÁ, J.: Účetnictví bank a finančních institucí 2005. Praha: Grada Publishing, 2005. 587s. ISBN 80-247-1237-7
3. SVOBODA, P., BOHUŠOVÁ, H.: Vliv zachycení odložené daně z příjmů na efektivní sazbu daně z příjmů. Agrární perspektivy, ČZU Praha 2005. V tisku.
4. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů
6. Vyhláška č. 501/2002, kterou se provádějí některá ustanovení zákona 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi
7. Opatření ČNB č.9 ze dne 6.listopadu 2002, kterým se stanoví pravidla pro posuzování pohledávek z finančních činností, tvorbu opravných položek a rezerv a pravidla pro nabývání některých druhů aktiv
8. České účetní standardy pro účetní jednotky, které účtují podle vyhlášky č.501/2002., ve znění pozdějších předpisů
9. Výroční zprávy účetních jednotek (bank)

Kontaktná adresa:

Ing. Hana Bohušová, PhD., Ing. Vlasta Kašparová, PhD., PEF MZLU, Zemědělská 1613 00 Brno, uchana@node.mendelu.cz, kasparov@node.mendelu.cz

Recenzent: doc. Ing. Jozef Bojňanský, PhD.